

Ostvareni napredak i nedostaci krivično- pravnog sistema zaštite

nakon usklađivanja sa Konvencijom Saveta
Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja
nad ženama i nasilja u porodici

Autorke:

Tanja Drobnjak

Vanja Macanović

Tanja Ignjatović

Autonomni ženski centar

Beograd, decembar 2017.

Projekat finansira
Evropska unija

Ostvareni napredak i nedostaci krivično- pravnog sistema zaštite

nakon usklađivanja sa Konvencijom Saveta
Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja
nad ženama i nasilja u porodici

Autorke:

Tanja Drobnjak

Vanja Macanović

Tanja Ignjatović

Autonomni ženski centar

Beograd, decembar 2017.

Ostvareni napredak i nedostaci krivično-pravnog sistema zaštite nakon usklađivanja sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

prEUgovor - predlog praktične politike 03/12

Izdavač

Koalicija prEUgovor
www.preugovor.org

Autorke

Tanja Drobnjak
Vanja Macanović
Tanja Ignjatović

Lektura

Tatjana Hadžić Jovović

Prelom i dizajn

Marko Zakovski

ISBN

978-86-6237-149-2

Izradu ovog predloga praktične politike podržala je Evropska unija svojim programom „Civil Society Facility“ u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA). Za sadržaj ovog izveštaja isključivo je odgovoran izdavač, a stavovi izneti u njemu ne predstavljaju nužno i stavove Evropske unije.

Sadržaj

Lista skraćenica	4
Sažetak	5
Uvod	7
Približavanje standardima Konvencije Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici izmenama Krivičnog zakonika iz 2016. godine	9
Nasilje nad ženama i nasilje u porodici: Pravni okvir	9
Izmenе Krivičnog zakonika: Delimično usklađivanje sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	10
Ključne odredbe Krivičnog zakonika, koje nisu usaglašene sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	13
Zaključna zapažanja	18
Preporuke	20
Literatura	21

Lista skraćenica

CETS Council of Europe Treaty Series

SE Savet Evrope

NGO nevladina organizacija

GREVIO Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence

Sažetak

Republika Srbija je potvrdila Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, čime je preuzela obavezu da preduzme sve zakonodavne i druge mere kako bi se nasilje nad ženama efikasno i delotvorno procesuiralo i sankcionisalo. Usaglašavanje normativnog okvira u oblasti krivičnog materijalnog prava jedna je od ključnih obaveza, posebno kada se ima u vidu značaj krivično-pravne zaštite, odnosno adekvatne inkriminacije svih oblika nasilja prema ženama koje Konvencija definiše, kao i propisivanja adekvatnih sankcija i mera. Studija usaglašenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa obavezujućim standardima Konvencije vodi se značajem postojanja adekvatnog pravnog okvira u oblasti krivičnog materijalnog prava, posebno nakon izmena i dopuna Krivičnog zakonika, koje su usvojene u novembru 2016. godine. Cilj Studije je da ukaže na najvažnije promene nastale usvajanjem ovih izmena Krivičnog zakonika, na stepen usaglašenosti sa postojećim obavezama preuzetim ratifikacijom Konvencije, a posebno na ključne segmente krivično-pravne zaštite, koji i dalje odstupaju od standarda Konvencije ili zbog neadekvatnih izmena ili zbog izostanka bilo kakvih izmena u zakonu.

Izmenama i dopunama Krivičnog zakonika ostvaren je **delimičan napredak** u odnosu na prethodno stanje, a najznačajnija novina je propisivanje novih krivičnih dela koja predviđa Konvencija, i to članom 34 (*Proganjanje*), članom 37 (*Prinudni brak*), članom 38 (*Genitalno sakaćenje žena*) i članom 40 (*Seksualno uznemiravanje*). Povećane su zaprećene kazne za određeni broj krivičnih dela iz grupe dela protiv polne slobode (usklađivanje sa članovima 36 i 40 Konvencije). Unete su i dodatne izmene radi usklađivanja sa članom 36, stavom 3 Konvencije, koje se odnose na iniciranje (po službenoj dužnosti) gonjenja za dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode, bez obzira na to da li su učinjena prema supružniku. Uprkos izvesnom napretku, neki ključni nedostaci nisu ispravljani, pa se može konstatovati da čak ni nova krivična dela nisu u potpunosti usaglašena sa definicijama iz Konvencije. Pored toga, predlozi za izmene Krivičnog zakonika na koje su prethodno ukazivale studije i analize nezavisnih tela, eksperata i udruženja nisu našle svoje mesto u izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2016. godine. Neke od važnijih analiza sa predlozima za izmenu Krivičnog zakonika, koji su skoro jedinstveni, dali su Zaštitnik građana Republike Srbije, dr Vesna Ratković u okviru Polisi&Legal advajs centra (Policy&Legal advice center), kao i Autonomni ženski centar iz Beograda.

Studija ukazuje na nedostatke koji su od ključne važnosti za usklađivanje sa Konvencijom, što se odnosi ne samo na nedostatke prilikom inkriminacije za nova krivična dela, već prevashodno na pitanja osnovnih definicija i na probleme u vezi sa sankcijama i merama.

Tako je nakon izmena Krivičnog zakonika zadržana definicija nasilja u porodici, odnosno restriktivno značenje izraza „član porodice“, čime je i dalje određeni broj lica neopravdano isključen iz kruga zaštićenih lica. To održava nedoslednost prilikom zaštite u oblasti krivično-pravne i porodično-pravne zaštite, uključujući u to i primenu preventivnih mera. Ključne primedbe koje se odnose na neusaglašenost definicije krivičnog dela silovanje i dela obljube sa standardima Konvencije nisu našle mesto u poslednjim izmenama zakona, pa radnja izvršenja „obljube ili sa njom izjednačen čin“ krivičnog dela silovanje i krivičnih dela obljube i dalje ne obuhvata sve radnje predviđene Konvencijom. Usklađivanje je izostalo i kada je reč o definiciji seksualnog nasilja, uključujući u to i silovanje koje, prema definiciji datoj u članu 36 Konvencije, postoji u svim slučajevima kada žrtva nije dala svoj pristanak.

U pogledu člana 45, stava 1 (*Sankcije i mere*) Konvencije i obaveze da krivična dela utvrđena na osnovu Konvencije budu kažnjiva delotvornim i srazmernim sankcijama uočava se da je, i pored izmena Krivičnog zakonika kojima su otklonjene nedoslednosti povećanjem zaprećenih kazni za određeni broj dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode, za neka dela i dalje zadržana neprimerena kazna (osnovni oblik dela nedozvoljene polne radnje), a mogućnost ublažavanja kazne ispod zakonom propisanog minimuma i dalje postoji za krivično delo obljuba zloupotrebom položaja i delo nedozvoljene polne radnje. U pogledu mera koje se mogu izreći učinocima (član 45, stav 2 Konvencije) izostale su predložene izmene, kojima bi se, pored postojećih mera, uvele i nove mere bezbednosti – udaljenje iz porodičnog domaćinstva ili zabrana pristupa

internetu, kao i zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. Potreba usaglašavanja postoji i kada je reč o članu 46 Konvencije (*Otežavajuće okolnosti*), kojim se strane obavezuju da, ukoliko već ne predstavljaju elemente krivičnog dela, obezbede da se određene okolnosti mogu uzeti u obzir kao otežavajuće u vezi sa krivičnim delima utvrđenim Konvencijom.

Stoga je zaključak Studije da su izmene i dopune Krivičnog zakonika iz 2016. godine donele samo delimičan napredak, da se usaglašavanje sa odredbama Konvencije ne može smatrati okončanim, ta da se ispunjenju ovih obaveza mora pristupiti sistematično i celovito.

Iz navedenih razloga ne može se prihvatiti zaključak Saveta za sprovođenje akcionog plana za Poglavlje 23 (Izveštaj 4/2016) da je aktivnost usklađivanja Krivičnog zakonika sa odredbama Konvencije u potpunosti realizovana.

Imajući u vidu značaj napretka Republike Srbije u pregovorima sa EU (poglavlja 23 i 24), odnosno napretka u poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se postigla maksimalna ujednačenost sa preuzetim obavezama iz Konvencije u ovoj oblasti i istovremeno obezbedio ujednačen i usaglašen sistem pravne zaštite u svim oblastima domaćeg regulatornog okvira kada je reč o nasilju nad ženama i nasilju u porodici.

Kao rezultat Studije izdvajaju se posebne **preporuke** za državne organe i organizacije civilnog društva, koje su usmerene na izmene i dopune Krivičnog zakonika radi potpunog usaglašavanja sa obavezama koje je država preuzela ratifikacijom Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U tom cilju preporučuje se da radna grupa koja u okviru Ministarstva pravde radi na izmenama i dopuna Krivičnog zakonika uključi i predstavnice organizacija civilnog društva, koje su specijalizovane za oblast nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Tome bi trebalo da prethodi organizovanje serije konsultacija sa profesionalcima iz svih relevantnih službi kako bi se postigli usaglašeni predlozi za izmene i dopune Krivičnog zakonika. Celishodna je i godišnja analiza sudske prakse za krivična dela predviđena Konvencijom, sa posebnim akcentom stavljenim na položaj žrtve u sudskom postupku. Takođe, korisno je i organizovanje edukacija za predstavnike svih relevantnih aktera (sudstvo, javno tužilaštvo, policija, advokatura, organ starateljstva) radi podizanja svesti o značaju usaglašavanja krivičnog zakonodavstva sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i efektivne implementacije odredaba Krivičnog zakonika.

Uvod

Potvrđivanjem Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici¹ (u daljem tekstu: Konvencija) Republika Srbija je preuzela obavezu da uskladi svoj regulatorni pravni okvir sa standardima Konvencije u svim relevantnim oblastima, pa i u oblasti krivičnog materijalnog prava. Na važnost ove obaveze ukazuje činjenica da, u skladu sa Konvencijom, nasilje nad ženama predstavlja ozbiljnu povredu, odnosno uskraćivanje ljudskih prava, posebno fundamentalnih prava, kao što su pravo na život, bezbednost, slobodu, dostojanstvo i integritet.² Jedan od ciljeva Konvencije je zaštita žena od svih vidova nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uz obavezu država potpisnica da preduzmu sve zakonodavne i druge mere kako bi se nasilje nad ženama adekvatno sankcionisalo.

Jedna od osobenosti Konvencije je upravo sveobuhvatan pristup problemu nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koji zahteva usklađenost različitih zakonodavnih oblasti radi stvaranja efikasnog sistema zaštite. Kada je reč o Republici Srbiji, to podrazumeva izmenu postojećih zakona u oblasti krivičnog materijalnog i procesnog prava, prekršajnog i porodičnog prava, kao i donošenje novih zakona koji bi regulisali druge bitne, a neuređene oblasti, kao što je sistem besplatne pravne pomoći i pitanje naknade štete žrtvama nasilnih krivičnih dela.

Izmene i dopune u oblasti krivičnog materijalnog prava predstavljaju oblast koja je posebno značajna u postupku usklađivanja sa obavezama iz Konvencije, imajući u vidu ključne definicije i inkriminaciju svih oblika nasilja prema ženama koje Konvencija definiše, kao i propisivanje adekvatnih sankcija i mera. U tom cilju Krivični zakonik Republike Srbije³ (u daljem tekstu: Krivični zakonik) izmenjen je Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika,⁴ koji je usvojen u novembru 2016. godine, čime je krivično-pravni okvir zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici delimično usaglašen sa odredbama Konvencije.

Navedenim izmenama prethodile su studije i analize nezavisnih tela, eksperata i udruženja, koje su ukazale na ključne nedostatke u zakonu, kako u pogledu osnovnih definicija, tako i u pogledu potrebe da se uvedu nova krivična dela propisivanjem adekvatnih sankcija, da se otklone nedoslednosti prilikom iniciranja krivičnog postupka, kao i prilikom izricanja sankcija i mera. Neke od važnijih analiza sa predlozima za izmenu Krivičnog zakonika, koji su bili skoro jedinstveni, dali su Zaštitnik građana Republike Srbije,⁵ Polisi&Legal advajs centar, odnosno dr Vesna Ratković,⁶ kao i Autonomni ženski centar iz Beograda.⁷ Svako upućivanje na ekspertske studije i analize u ovoj Studiji odnosi se na navedene izvore.

1 Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 11. maj 2011. godine, CETS No. 210, stupila je na snagu 1. avgusta 2014. godine; „Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici“. *Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori*, br.12-13/2013.

2 *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 26. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

3 Krivični zakonik Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

4 Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016

5 Zaštitnik građana Republike Srbije. *Inicijativa za izmenu Krivičnog zakonika*, 21-89/11, del. br. 20442 od 13. oktobra 2011. godine. <<http://www.ombudsman.rs/index.php/zakonske-i-druge-inicijative/1529-2011-10-14-09-40-39>> 12. novembar 2017. godine.

6 Ratković, V. *Analiza usklađenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Policy & Legal advice centre, 2016. <<http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2016/06/Compliance-analysis.pdf>> 12. novembar 2017. godine; Policy&Legal advice centre. *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici: Brošura – Osvrt na standarde i vrednosti Konvencije, u poglavljima I, II, III i V*. 2016. <<http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2016/06/Draft-Brochure.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

7 Ignjatović, T. (ur.) i grupa autorki. *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira RS sa Konvencijom SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici, Osnovna studija*, Beograd: Autonomni ženski centar, 2014. <<https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>> 12. novembar 2017. godine; Autonomni ženski centar. *Predlozi za izmene i dopune Krivičnog zakonika*. <https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-16/Predlozi_AZC_za_izmene_i_dopune_Krivicnog_zakonika.pdf> 12. novembar 2017. godine.

Izmenama Krivičnog zakonika je, uprkos brojnim i dobro obrazloženim predlozima, izvršeno samo delimično približavanje obavezujućim standardima iz Konvencije iako je svakako postignut izvestan napredak. Značajnu izmenu predstavlja uvođenje novih krivičnih dela, koja do sada nisu bila inkriminisana, kao što su proganjanje, prinudno zaključenje braka, sakaćenje ženskog polnog organa i polno uznemiravanje, koja Konvencija predviđa u članovima 34-40. Pored toga, u grupi krivičnih dela protiv polne slobode ispravljani su nedostaci i povećane kazne za pojedine oblike krivičnih dela, a takođe i nedoslednosti kada je reč o iniciranju krivičnog gonjenja za pojedina dela iz ove grupe.

Uprkos ovim značajnim izmenama, neki ključni nedostaci nisu ispravljani. Tako je, između ostalog, značenje izraza „član porodice“ ostalo nepromenjeno, čime se određeni članovi porodice (bivši supružnici i bivši vanbračni supružnici) neopravdano isključuju iz kruga zaštićenih lica i održava nedoslednost prilikom zaštite u oblasti krivično-pravne i porodično-pravne zaštite, koja obuhvata širi krug zaštićenih lica. Takođe, ključne primedbe koje su iznete u ekspertskim studijama i izveštajima, a koje se odnose na neusaglašenost definicije krivičnog dela silovanje i dela obljube sa standardima Konvencije nisu usvojene i nisu našle mesto u poslednjim izmenama zakona. Izostale su izmene i u oblasti sankcija i mera, i otežavajućih okolnosti na koje ukazuju član 45 i član 46 Konvencije.

Kako je reč o važnim oblastima krivično-pravne zaštite u okviru opšteg i posebnog dela Krivičnog zakonika, nesporno je da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se postigla što veća ujednačenost sa preuzetim obavezama iz Konvencije u ovoj oblasti. Usaglašavanje sa odredbama Konvencije važno je ne samo sa aspekta ispunjavanja međunarodno preuzetih obaveza iz Konvencije već i sa aspekta punog poštovanja i efektivnog uživanja prava i sloboda koje jemče Ustav Republike Srbije i drugi ratifikovani međunarodni dokumenti, kao i sa aspekta postizanja ujednačene pravne zaštite u svim oblastima domaćeg regulatornog okvira.

Imajući u vidu značaj napretka Republike Srbije u pregovorima sa EU (poglavlja 23 i 24), kao i opšti napredak u demokratizaciji društva i stepenu poštovanja ljudskih prava i sloboda, oblast osnovnih prava, a posebno segment nasilja prema ženama, predstavlja posebno značajno pitanje.⁸ Upravo se stoga mora preispitati stepen postignutih reformi u ovoj oblasti s obzirom na to da, uprkos značajnim zakonskim izmenama (kao što su izmene Krivičnog zakonika i donošenje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici), stepen poštovanja ljudskih prava nije značajno unapređen, te i na to da reforme u ovoj oblasti nisu bitno uticale na efikasnu i delotvornu zaštitu žena od nasilja i nasilja u porodici.

Studija usaglašenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa obavezujućim standardima Konvencije vodi se značajem postojanja adekvatnog pravnog okvira u oblasti krivičnog materijalnog prava sa svih navedenih aspekata. Efikasna i sveobuhvatna prevencija i borba protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koje Konvencija promoviše, nemoguće su bez usaglašenog regulatornog pravnog okvira, u kome je oblast krivično-pravne zaštite jedna od centralnih oblasti, jer ona mora obezbediti adekvatno, efikasno i delotvorno gonjenje i sankcionisanje svih oblika nasilja predviđenih Konvencijom.

Cilj Studije je da prvenstveno ukaže na promene nastale poslednjim izmenama Krivičnog zakonika Republike Srbije, na stepen usaglašenosti sa postojećim obavezama preuzetim ratifikacijom Konvencije, a posebno na segmente krivično-pravne zaštite, koji su i dalje neusaglašeni sa standardima Konvencije, ili zbog neadekvatnih izmena ili zbog izostanka bilo kakvih izmena u zakonu. Prilikom predstavljanja postignutih rezultata tokom usklađivanja, Studija predstavlja izmene i nedostatke u Krivičnom zakoniku, prateći oblasti, odnosno članove Konvencije.

⁸ Aleksić, M. (ur.). *PrEUgovor Alarm: Izveštaj o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2017: 30. <<http://www.preugovor.org/lzvestaji/1382/lzvestaj-koalicije-prEUgovor-o-napretku-Srbije-u.shtml>> 12. novembar 2017. godine.

Približavanje standardima Konvencije Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici izmenama Krivičnog zakonika iz 2016. godine

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici: Pravni okvir

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici postala je nakon potvrđivanja sastavni deo pravnog, odnosno regulatornog okvira Republike Srbije, zajedno sa ostalim potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima, ustavnim garancijama i pozitivnim propisima Republike Srbije. Jedno od osnovnih načela Ustava Republike Srbije⁹ jeste upravo neposredna primena zajemčenih prava. Pri tome, treba imati u vidu da se u članu 18 Ustava navodi da se ljudska i manjinska prava koja su zajemčena Ustavom neposredno primenjuju. Pored toga, Ustavom se jemče i kao takva neposredno primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima. Odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače se u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i saglasno praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje.

Stoga je pravni okvir za zaštitu ljudskih prava i sloboda, a samim tim i za zaštitu žena od nasilja i nasilja u porodici, uslovljen standardima iz osnovnih međunarodnih dokumenata, koje je Republika Srbija potvrdila.¹⁰ Ovim dokumentima sada se pridružuju i obaveze koje su preuzete ratifikacijom Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja za cilj ima zaštitu žena od svih vidova nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i izradu sveobuhvatnog okvira, politika i mera zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Kada je reč o ustavnim garancijama, važno je istaći da se Ustavom jemči pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije, koja je zabranjena po bilo kom osnovu (član 21), te da je ljudsko dostojanstvo neprikosnovo (član 23 Ustava). Ustav garantuje pravo na život (član 24), pravo na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta (član 25), pravo na jednaku zaštitu prava pred sudovima i državnim organima (član 36), pravo na ravnopravnost supružnika u zaključenju, trajanju i raskidu braka, kao i pravo na izjednačavanje vanbračne zajednice sa brakom, u skladu sa zakonom (član 62). Na zakonodavnom nivou, za regulatorni okvir u ovoj oblasti značajni su i Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti polova, Porodični zakon, Krivični zakonik, Zakonik o krivičnom postupku, novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, kao i drugi.

Radi usklađivanja domaćeg regulatornog okvira sa Konvencijom, neophodno je preispitati postojeću zakonsku regulativu u svim relevantnim oblastima. Shodno tome, treba izvršiti izmene radi ispunjavanja obaveza koje je Republika Srbija preuzela u odnosu na zadate standarde Konvencije, uz učestvovanje svih relevantnih aktera (državnih organa i nezavisnih organa i tela, organizacija civilnog društva i ekspertske organizacije). Oblast krivično-pravne zaštite je svakako jedna od važnijih u postupku obezbeđivanja efikasnog sistema prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Studija se stoga posvećuje krivičnom materijalnom pravu kao oblasti koja je posebno značajna u domaćem pravnom okviru i koja se mora ceniti u odnosu na zadate standarde Konvencije.

9 Ustav Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

10 Dovoljno je pomenuti osnovna dokumenta doneta na nivou Ujedinjenih nacija ili Saveta Evrope, kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija UN o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Konvencija UN o pravima deteta, te Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Revidirana Evropska socijalna povelja, Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Nakon brojnih inicijativa za izmenu Krivičnog zakonika Republike Srbije, izmene usvojene u novembru 2016. godine donekle su rešenja iz ovog zakona približile zahtevima koje postavlja Konvencija. Na ovaj način krivično-pravni okvir samo je delimično usaglašen sa odredbama Konvencije, jer su neke izuzetno važne odredbe ostale nepromenjene. To ukazuje na neophodnost daljih inicijativa za postizanje maksimalne ujednačenosti ove oblasti zaštite sa obavezama iz Konvencije, ali i za postizanje ujednačene pravne zaštite u svim oblastima domaćeg regulatornog okvira. Treba istaći da je usaglašavanje sa standardima Konvencije delimično ostvareno i usvajanjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici,¹¹ uvođenjem hitnih mera zaštite, te obavezne koordinacije i saradnje između ključnih aktera, specijalizacijom izvršilaca u policiji i javnom tužilaštvu, kao i uspostavljanjem zakonski predviđene jedinstvene i centralne elektronske evidencije o nasilju u porodici.

Izmene Krivičnog zakonika: Delimično usklađivanje sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Izmene i dopune Krivičnog zakonika koje su usvojene 2016. godine značajno su doprinele usklađivanju sa standardima Konvencije, uprkos činjenici da su neki važni segmenti krivično-pravne zaštite i dalje ostali neusaglašeni sa obavezama preuzetim ratifikacijom Konvencije. Tako su navedenim izmenama uvedena nova krivična dela koja predviđa Konvencija, i to članom 34 (*Proganjanje*), članom 37 (*Prinudni brak*), članom 38 (*Genitalno sakaćenje žena*) i članom 40 (*Seksualno uznemiravanje*). Povećane su i zaprećene kazne za određeni broj krivičnih dela iz grupe dela protiv polne slobode (usklađivanje sa članovima 36 i 40 Konvencije). Unete su i dodatne izmene radi usklađivanja sa članom 36, stavom 3 Konvencije kada je reč o iniciranju gonjenja za dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode po službenoj dužnosti, po inicijativi javnog tužioca, bez obzira na to da li su učinjena prema supružniku.

Nova krivična dela

Radi usklađivanja sa odredbama člana 34 Konvencije (*Proganjanje*) uvedeno je novo krivično delo proganjanje u članu 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije, u grupi krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina. Prema zakonskoj definiciji, krivično delo proganjanje čini onaj ko u toku određenog vremenskog perioda drugo lice neovlašćeno prati ili preduzima druge radnje radi fizičkog približavanja tom licu protivno njegovoj volji; protivno volji drugog lica nastoji da sa njim uspostavi kontakt neposredno, preko trećeg lica ili putem sredstava komunikacije; zloupotrebljava podatke o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi nuđenja robe ili usluga; preti napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica; preduzima druge slične radnje na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju. Za sve navedene radnje koje čine osnovni oblik dela zaprećena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina. Ako je delom izazvana opasnost po život, zdravlje ili telo lica prema kome je delo izvršeno ili njemu bliskog lica, predviđena je kazna zatvora od tri meseca do pet godina. A ako je kao posledica nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica, učinilac će biti kažnjen zatvorom od jedne do deset godina.

Navedene radnje izvršenja ovog krivičnog dela usklađene su sa odredbama člana 34 Konvencije i obuhvataju, između ostalog, praćenje i neželjenu komunikaciju (neposredno ili putem sredstava komunikacije). Može se konstatovati da definicija osnovnog oblika krivičnog dela ima nedostatak kada je reč o posledicama koje nastupaju kod oštećenog lica („na način koji može osetno da ugrozi lični život lica”), jer termin „osetno” može da ostavi prostor za različita tumačenja u sudskoj praksi. Čini se da bi odredbama Konvencije više odgovarao predlog koji je iznet u ranijim ekspertskim studijama,¹² a kojim se kao posledica predlaže izazivanje promene životnih navika, teskobe ili straha za sigurnost žrtve ili žrtvi bliskih osoba. Pored toga, u praksi će biti teško

11 Službeni glasnik RS, br. 94/2016. <http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html>

12 Ignjatović, T. (ur.) i grupa autorki. *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira RS sa Konvencijom SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici. Osnovna studija*. Beograd: Autonomni ženski centar, 2014. <<https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

razdvojiti ovo krivično delo u pogledu radnje koja obuhvata pretnju napadom na život ili telo drugog lica ili njemu bliskog lica, od postojećeg krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika, za koje je u stavu 1 propisana znatno niža kazna – novčana kazna ili zatvor do jedne godine. Izostalo je i propisivanje kvalifikovanog oblika krivičnog dela ukoliko je izvršeno prema maloletnom licu.¹³

U skladu sa odredbama člana 37 Konvencije (*Prinudni brak*) uvedeno je novo krivično delo prinudno zaključenje braka u članu 187a Krivičnog zakonika Republike Srbije, u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice. Prema zakonskoj definiciji, krivično delo prinudno zaključenje braka čini onaj ko upotrebom sile ili pretnje prinudi drugo lice da zaključi brak, a za ovaj osnovni oblik dela zaprečena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine. Ako radi izvršenja ovog dela drugo lice odvede u inostranstvo ili ga u istom cilju navede da ode u inostranstvo, biće kažnjen zatvorom do dve godine. Iz zakonske definicije proizlazi da prinuda može biti fizička ili psihička (upotrebom sile ili pretnje), a posledica prinude jeste zaključenje braka, što predstavlja osnovni oblik ovog krivičnog dela i što odgovara odredbama člana 37, stava 1 Konvencije. Odvođenje u inostranstvo ili navođenje drugog lica da ode u inostranstvo sa istim ciljem razdvojeno je od osnovnog oblika krivičnog dela, a ova inkriminacija je takođe u skladu sa odredbama člana 37, stava 2 Konvencije.¹⁴

Kako član 37 Konvencije podrazumeva prinudu nad odraslom osobom ili detetom, a imajući u vidu brojna krivična dela u Krivičnom zakoniku koja imaju kvalifikovani oblik ukoliko su učinjena prema maloletnom licu, izostanak ove odredbe u novom krivičnom delu može se smatrati nedostatkom.

Radi usaglašavanja sa članom 38 Konvencije (*Genitalno sakaćenje žena*), u grupu krivičnih dela protiv života i tela uvedeno je novo krivično delo sakaćenje ženskog polnog organa u članu 121a Krivičnog zakonika. U skladu sa odredbama zakona, krivično delo sakaćenje ženskog polnog organa čini onaj ko osakati spoljne delove ženskog polnog organa, a za ovaj osnovni oblik dela zaprečena je kazna zatvora od 1 do 8 godina. Ako postoje naročito olakšavajuće okolnosti pod kojima je delo učinjeno, učinilac će biti kažnjen zatvorom od 3 meseca do 3 godine. Posebnim stavom je propisano da će onaj ko žensko lice navede da se podvrgne radnji ovog krivičnog dela ili joj u tome pomogne biti kažnjen zatvorom od 6 meseci do 5 godina. Ako je usled osnovnog oblika ovog dela nastupila smrt ženskog lica, učinilac će biti kažnjen zatvorom od 2 do 12 godina.

Osnovnim oblikom krivičnog dela inkriminisano je sakaćenje spoljnih delova ženskog polnog organa, a takođe je inkriminisano i navođenje i pomaganje ženskom licu da se podvrgne radnji sakaćenja, ali ne i prinuda da se podvrgne radnji sakaćenja, kao što nalažu odredbe Konvencije. Naime, u članu 38 Konvencije, u stavu (b) stoji prinuda i navođenje kada su u pitanju odrasle ženske osobe, odnosno u stavu (c) stoji podsticanje, prinuda, odnosno navođenje kada su žrtve maloletne ženske osobe. Propisivanje blažeg kažnjavanja, ako postoje naročito olakšavajuće okolnosti pod kojima je delo učinjeno, takođe nije u saglasnosti sa Konvencijom. Izostale su i odredbe kojima bi se izvršenje dela prema maloletnom licu iz mržnje ili prema članu porodice strože kažnjavalo, na šta je ukazivano u prethodnim analizama.¹⁵

Radi usaglašavanja zakona sa članom 40 Konvencije (*Seksualno uznemiravanje*) uvedeno je novo krivično delo polno uznemiravanje u članu 182a Krivičnog zakonika. Krivično delo polno uznemiravanje čini onaj ko polno uznemirava drugo lice, a za osnovni oblik ovog krivičnog dela zaprečena je novčana kazna ili zatvor do 6 meseci. Ako je ovo delo učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će biti kažnjen zatvorom od 3 meseca do 3 godine. Prema zakonskoj definiciji, polno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

13 Autonomni ženski Centar. *Predlozi za izmene i dopune Krivičnog zakonika*. <https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-16/Predlozi_AZC_za_izmene_i_dopune_Krivicnog_zakonika.pdf> 12. novembar 2017. godine.

14 *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 197. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

15 Zaštitnik građana Republike Srbije. *Inicijativa za izmenu Krivičnog zakonika*, 21-89/11, del. br. 20442 od 13. oktobra 2011. godine. <<http://www.ombudsman.rs/index.php/zakonske-i-druge-inicijative/1529-2011-10-14-09-40-39>> 12. novembar 2017. godine.

Definicija polnog uznemiravanja je delimično postavljena u skladu sa Konvencijom, jer obuhvata verbalno, neverbalno i fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica u sferi polnog života. Konvencija predviđa da je reč o ponašanju koje ima za cilj, odnosno koje izaziva povredu dostojanstva osobe, s tim da se navodi „a posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća, odnosno uvredljiva atmosfera“, dok je u zakonskoj definiciji kumulativno postavljen uslov da to ponašanje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva i da izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, s tim da nije posebno naznačeno da je reč o svakom neželjenom ponašanju. Povreda dostojanstva u sferi polnog života čini se kao neodgovarajuća odredba u odnosu na tekst ovog člana Konvencije, koji navodi da je reč o „povredi dostojanstva osobe“. Kako Konvencija predviđa da je reč o ponašanju „seksualne prirode“, logičnije rešenje bilo bi da zakonska odredba sadrži naznaku da je reč o neželjenom ponašanju seksualne prirode, dok se cilj ili posledica vezuju za povredu dostojanstva osobe, a ne dostojanstva u sferi polnog života. Takođe, sam termin polno umesto seksualno uznemiravanje nije odgovarajući, jer je reč o nedozvoljenom ponašanju seksualne prirode bez obzira na pol učinioca i žrtve.

U vezi sa članom 53 Konvencije (*Mere zabrane prilaska odnosno zaštite*) važno je napomenuti i da je uvedeno novo krivično delo kršenje zabrane utvrđene merom bezbednosti iz člana 340a Krivičnog zakonika. Ovo delo čini onaj ko prekrši zabranu utvrđenu izrečenom merom bezbednosti, a zaprečena je novčana kazna ili kazna zatvora do 6 meseci.

Druge relevantne izmene: Visina kazni, gonjenje *ex officio*

Izmenama i dopunama Krivičnog zakonika otklonjeni su neki od nedostataka vezanih za propisane kazne, tako što je za pojedina krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode povećana visina zaprečenih kazni, pa se na taj način došlo do približavanja odredbama člana 45 Konvencije (*Sankcije i mere*). Tako je za osnovni oblik krivičnog dela silovanje (član 178, stav 1 Krivičnog zakonika) povećana zaprečena kazna zatvora sa 3-12 godina na 5-12 godina. Za osnovni oblik krivičnog dela obljava nad nemoćnim licem (član 179, stav 1) povećana je zaprečena kazna zatvora sa 2-10 godina na 5-12 godina, za osnovni oblik krivičnog dela obljava sa detetom (član 180, stav 1) povećana je zaprečena kazna zatvora sa 3-12 na 5-12 godina, dok je za krivično delo obljava zloupotrebom položaja koje je učinjeno prema detetu (član 181, stav 3) povećana zaprečena kazna zatvora sa 3-12 na 5-12 godina. Na ovaj način ispravljene su neke od nedoslednosti na koje je ukazivano u prethodnim studijama i analizama, kao što je to, na primer, bio neopravdano niži minimum i maksimum zaprečene kazne za osnovni oblik krivičnog dela obljava nad nemoćnim licem u odnosu na ostala krivična dela iz ove grupe.

Pored toga, značajno je napomenuti i izmene Krivičnog zakonika, kojima je brisan dosadašnji član 186. On je predviđao da se gonjenje za krivično delo silovanje (član 178) i obljava nad nemoćnim licem (član 179), ukoliko su učinjena prema bračnom drugu, preduzima po predlogu žrtve, kao i da se za osnovni oblik dela nedozvoljene polne radnje (član 182, stav 1) gonjenje preduzima po predlogu žrtve, dok se za druga dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, po inicijativi nadležnog javnog tužioca. Na taj su se način odredbe zakona približile standardima iz člana 36 i 55 Konvencije. Na ove nedostatke ukazivano je u svim ekspertskim studijama i analizama koje ova Studija koristi kao izvor i u kojima je isticano neopravdano pravljenje razlike u postupku pravne zaštite po osnovu bračnog statusa žrtve.

Ključne odredbe Krivičnog zakonika, koje nisu usaglašene sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

U poređnom analizom obrazloženih predloga sadržanih u prethodnim studijama i analizama sa izmenama i dopunama Krivičnog zakonika koje su usvojene u novembru 2016. godine dolazi se do zaključka da je tokom usaglašavanja sa Konvencijom ostvaren samo delimičan napredak, te da se ovaj proces ne može smatrati okončanim, pogotovo kada se ima u vidu da se ispunjenju preuzetih obaveza mora pristupiti sistematično i celovito. U izmenama i dopunama Krivičnog zakonika izostao je veliki broj predloženih promena, od kojih se u Studiji ukazuje na ključne. One se odnose na osnovne definicije – na značenje izraza „član porodice” u vezi sa definicijom nasilja u porodici, na nedostatke u definiciji važnih krivičnih dela u grupi dela protiv polnih sloboda (silovanje i krivična dela obljube), kao i na važna pitanja vezana za sankcije, mere bezbednosti i otežavajuće okolnosti. Za pojedina pitanja navedena su pravna rešenja iz zemalja u regionu (Crna Gora, Hrvatska, Austrija) kako bi se ukazalo na različit pristup i rešenja tokom usklađivanja krivičnog zakonodavstva sa odredbama Konvencije, te ona *ne predstavljaju nužno primer dobre prakse*.

Nasilje u porodici: Značenje izraza *član porodice*

Član 3 Konvencije (*Definicije*) u tački (b) definiše nasilje u porodici kao svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja, do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom. Iako termin „domaćinstvo” (u smislu naziva *domestic violence*) u definiciji može ograničiti kontekst gde može doći do nasilja, Konvencija ipak navodi da se nasilje često nastavlja nakon prestanka braka ili vanbračne zajednice, što je i razlog da se zajedničko boravište žrtve i učinioca ne traži kao uslov, a isto se odnosi i na međugeneracijsko nasilje.¹⁶

Krivični zakonik u članu 194, stavu 1 sadrži u osnovnom obliku krivičnog dela definiciju nasilja u porodici, koje podrazumeva primenu nasilja, pretnju da će se napasti na život ili telo, drsko ili bezobzirno ponašanje kojim se ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana porodice. Značenje izraza „član porodice” u smislu ovog zakona dato je u članu 112, stavu 28, pa se članom porodice smatraju: supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojlac i usvojenik, hranilac i hranjenik; članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

Očigledno je da je u Krivičnom zakoniku krug zaštićenih lica uži u odnosu na standard zadat u Konvenciji i da ne prati smernicu iz člana 3 (b) Konvencije, prema kome zajedničko boravište učinioca i žrtve nije uslov za ulazak u krug zaštićenih lica. Radi usaglašavanja sa ovim članom Konvencije neophodno je ukinuti uslov zajedničkog boravišta, odnosno života u zajedničkom domaćinstvu u značenju izraza „član porodice” u Krivičnom zakoniku, a takođe u krug zaštićenih lica treba uključiti i bivše vanbračne partnere (bez obzira na činjenicu da li imaju zajedničko dete), te precizirati ovu definiciju kako bi se izbegle nedoumice u praksi u vezi sa pojedinim članovima porodice (kao što su dede, babe i unuci).¹⁷ Važno je istaći da su postojeće odredbe Krivičnog zakonika neusaglašene ne samo sa Konvencijom već i sa odredbama Porodičnog zakona i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici u pogledu značenja izraza „član porodice”, pa bi izmene bile značajne i opravdane i sa stanovišta ujednačavanja preventivne, porodično-pravne i krivično-pravne zaštite.

¹⁶ *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 42. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

¹⁷ Presuda Vrhovnog kasacionog suda Srbije Kzz. 52/2012 od 27. juna 2012. godine. <<http://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-522012-povrede-krivi%C4%8Dnog-zakona-nasilje-u-porodici>> 8. decembar 2017. godine.

Definicija krivičnog dela silovanje i dela obljube

U članu 36, stavu 1 Konvencije (*Seksualno nasilje, uključujući u to i silovanje*), Konvencija zahteva inkriminaciju različitih vidova namernog ponašanja koji obuhvataju, između ostalog, u stavu 1 (a) vaginalnu, analnu ili oralnu penetraciju seksualne prirode na telu drugog lica bez njenog, odnosno njegovog pristanka, korišćenjem bilo kog dela tela, odnosno predmeta; te u stavu 1 (b) druge seksualne radnje sa licem bez njenog, odnosno njegovog pristanka. Izmenama Krivičnog zakonika u grupi krivičnih dela protiv polne slobode došlo je do povećanja zaprečenih kazni za krivično delo silovanje (član 178) i dela obljube (krivična dela obljuba nad nemoćnim licem iz člana 179, obljuba sa detetom iz člana 180 i obljuba zloupotrebom položaja iz člana 181). Međutim, uprkos postojećim inicijativama, nije došlo do izmena u definicijama ovih krivičnih dela. Analiza pojedinačnih definicija – pre svega radnje izvršenja i uslova pod kojima je ona izvršena – upućuje na zaključak da su pozitivne zakonske odredbe i dalje neusaglašene sa zahtevima Konvencije.¹⁸

Radnja izvršenja „obljube ili sa njom izjednačen čin“ krivičnog dela silovanje (član 178) i krivičnih dela obljube (članovi 179-181 Krivičnog zakonika) ne obuhvata sve radnje predviđene Konvencijom. Istovremeno, seksualno nasilje, uključujući u to i silovanje, prema definiciji datoj u članu 36 Konvencije, postoji u svim slučajevima kada žrtva nije dala svoj pristanak. Član 36, stav 2 precizira da pristanak mora da bude dobrovoljan i nastao kao ishod slobodne volje lica procenjene u kontekstu datih okolnosti. To podrazumeva obavezu da inkriminacija obuhvata nedostatak slobodno datog pristanka, posebno kada se ima u vidu zahtev da se sankcioniše svaki nedobrovoljni seksualni čin, uključujući i slučajeve u kojima nije bilo fizičkog otpora žrtve.¹⁹ Stoga su morali biti razmotreni predlozi iz ekspertskih studija i analiza²⁰ kojima je predlagano da se u definiciju krivičnog dela silovanje unesu izmene koje bi podrazumevale „obljubu ili sa njom izjednačen čin, bez obzira na oblik i prirodu tog čina, nad licem koje nije dalo svoj pristanak ili upotrebom sile ili pretnjom ...“, odnosno da se kod dela obljube definicija proširi tako što će posle reči „izjednačenog čina“ biti dodata reč „bez obzira na oblik i prirodu tog čina“.

Usklađivanju Krivičnog zakonika sa odredbama Konvencije u ovom segmentu mora se pristupiti sa posebnom pažnjom, osobito prilikom uvođenja pojma kao što je „nepostojanje slobodno datog pristanka žrtve“. Posledica izmene krivičnog materijalnog prava kojima zakonodavac ide ka pravljenju razlike između dela izvršenog prinudom (primenom sile ili pretnje) i dela izvršenog bez pristanka, odnosno protivno volji žrtve mogu biti da se ova druga vrsta dela neopravdano tretira kao „manje ozbiljno“ krivično delo od silovanja, što vodi ka izricanju neprimereno nižih zaprečenih kazni. Sa ovim problemom su se susretale i druge države,²¹ što se može uočiti i u navedenim pravnim rešenjima, koja, kao što je rečeno, ne smatramo nužno primerima dobre prakse. Sa druge strane, osnovano se može postaviti pitanje da li bi uključivanje pojma „nepostojanje pristanka žrtve“ u postojeću definiciju krivičnog dela silovanje iz člana 178 Krivičnog zakonika zahtevalo i izmene krivičnih dela obljube (članovi 179–181 Krivičnog zakonika), ili bi definicije dela obljube mogle biti inkorporirane u član 178.²²

18 Ignjatović, T. (ur.) i grupa autorki. *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira RS sa Konvencijom SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici, Osnovna studija*, Beograd: Autonomni ženski centar, 2014. <<https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

19 *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 191. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

20 Zaštitnik građana Republike Srbije. *Inicijativa za izmenu Krivičnog zakonika*, 21-89/11, del. br. 20442 od 13. oktobra 2011. godine. <<http://www.ombudsman.rs/index.php/zakonske-i-druge-inicijative/1529-2011-10-14-09-40-39>> 12. novembar 2017. godine

21 Austrian NGO-Shadow. *Report to GREVIO*. Vienna, September 2016: 68–69. <http://files.wave-network.org/home/Austria_NGOGREVIOWShadowReport_September2016.pdf> 8. decembar 2017. godine.

22 Ovaj je predlog nastao na stručnom sastanku na kom je razmatrana usklađenost Krivičnog zakonika sa standardima Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, održanog 15.12.2017. godine u organizaciji Autonomnog ženskog centra.

Uporedna pravna rešenja:

- » **Kazneni zakon Republike Hrvatske**²³ u članu 152 predviđa kao krivično delo „spolni odnošaj bez pristanka“, koje čini onaj ko sa drugim osobom „bez njenog pristanka izvrši spolni odnošaj ili sa njim izjednačenu spolnu radnju“, s tim da je pojam pristanka posebno definisan u stavu 3 ovog člana. Silovanje je inkriminirano kao posebno krivično delo članom 153 i podrazumeva izvršenje dela „spolni odnošaj bez pristanka“ upotrebom sile ili pretnje da će se napasti život ili telo silovane ili druge osobe. Ako je delo iz člana 152, stava 1 ili 153 izvršeno prema bliskoj osobi, posebno ranjivoj žrtvi (uzrast, bolest i sl.), na posebno okrutan ili ponižavajući način, iz mržnje i sl. ili je prouzrokovana smrt žrtve, reč je o inkriminaciji za teško krivično delo protiv polne slobode iz člana 154 Kaznenog zakona.
- » **Krivični zakonik Crne Gore**²⁴ propisuje da osnovni oblik krivičnog dela silovanje iz člana 204 vrši onaj „ko nad drugim izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin bez njegovog pristanka“, dok se stav 2 odnosi na upotrebu sile ili pretnje.
- » **Krivični zakonik Austrije** pored krivičnog dela silovanje iz člana 201, koje zahteva upotrebu sile ili pretnje sa neposrednom opasnošću po telo ili zdravlje, propisuje i krivično delo povreda seksualnog integriteta iz člana 205a, koje podrazumeva vršenje seksualnog odnosa ili seksualnog čina koji je sa njim izjednačen, protiv volje žrtve ili putem prinude ili kao rezultat zastrašivanja, a ignorisanje nečije volje samo po sebi predstavlja vrstu seksualnog nasilja.²⁵

Sankcije i mere

Usaglašavanje sa članom 45, stavom 1 Konvencije (Sankcije i mere) podrazumeva obavezu da krivična dela utvrđena na osnovu Konvencije budu kažnjiva delotvornim i srazmernim sankcijama. Ovaj član je povezan sa članovima 33–41 Konvencije koji definišu različite presteupe koji bi trebalo da budu kažnjivi u skladu sa krivičnim zakonodavstvom, a kazne moraju biti efikasne, proporcionalne i moraju odvrćati od izvršenja krivičnih dela.²⁶ Izmenama Krivičnog zakonika otklonjene su izvesne nedoslednosti i izvršeno je usaglašavanje sa Konvencijom povećanjem zaprečenih kazni za određeni broj dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode (za osnovni oblik krivičnih dela silovanje, obljuba nad nemoćnim licem, obljuba sa detetom, kao i za delo obljuba zloupotrebom položaja koje je učinjeno prema detetu). Iako su na ovaj način ispravljene neke od nedoslednosti na koje je ukazivano u prethodnim studijama i analizama, nije izmenjena neprimerena kazna – novčana kazna za osnovni oblik dela nedozvoljene polne radnje iz člana 182, stava 1 Krivičnog zakonika. Takođe, mogućnost ublažavanja kazne ispod zakonom propisanog minimuma u članu 57 Krivičnog zakonika i dalje postoji za krivično delo obljuba zloupotrebom položaja iz člana 181 i za delo nedozvoljene polne radnje iz člana 182, što svakako može dovesti do izricanja kazni koje se ne mogu smatrati delotvornima u skladu sa standardima Konvencije.

U pogledu mera koje se mogu izreći učiniocima, član 45, stav 2 Konvencije predviđa da Strane ugovornice mogu da donesu druge mere u odnosu na učinioce, kao što su, između ostalog, praćenje, odnosno nadzor osuđenih lica. Postojeća rešenja iz Krivičnog zakonika podrazumevaju mogućnost izricanja mera bezbednosti, i to mera zaštitnog nadzora iz člana 71 (uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom), kao i mere bezbednosti zabrane približavanja ili komunikacije sa oštećenim licem iz člana 89a, ali ne i mogućnost izricanja mere nadzora nakon izdržane kazne zatvora. Izmenama Krivičnog zakonika iz 2016. godine uvedeno je novo krivično delo

²³ Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br: 125/11 i 144/12. <<https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kazneni%20zakon-neslu%C5%BEbeni%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni%20tekst.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

²⁴ Krivični zakonik Crne Gore. *Službeni list RCG*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i *Službeni list CG*, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon i 44/2017). <<http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>> 12. novembar 2017. godine.

²⁵ *Ministerium Frauen Gesundheit. GREVIO First Country Report Austria 2016*, Vienna, 2016: par. 4. 6. <https://www.bmgf.gv.at/cms/home/attachments/1/1/6/CH1573/CMS1506417636916/grevio_1_staatenbericht_oesterreich_2016.pdf> 12. novembar 2017. godine.

²⁶ *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 232. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

kršenje zabrane utvrđene merom bezbednosti iz člana 340a, s tim da je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do 6 meseci. U situaciji u kojoj je za ovo delo zaprećena novčana kazna, može se zaključiti da to neće efikasno uticati na poštovanje zabrane iz mera bezbednosti, već bi delotvornije rešenje svakako bilo uvesti odredbu po kojoj bi sud opozvao uslovnu osudu ukoliko se prekrši mera bezbednosti.

Kako bi se rešenja krivično-pravne zaštite uskladila sa Konvencijom, pored postojećih mera bilo bi potrebno uvesti i nove mere bezbednosti, koje su predlagane u prethodnim ekspertskim studijama i analizama,²⁷ kao što su udaljenje iz porodičnog domaćinstva ili zabrana pristupa internetu učiniocu koji je krivično delo učinio putem interneta, te zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora za slučajeve teških krivičnih dela i povratnike, posebno iz grupe krivičnih dela protiv polnih sloboda.²⁸ Takođe, inicijativa²⁹ da se u član 89a Krivičnog zakonika unese dopuna kojom bi se uvela obaveza izricanja mere bezbednosti zabrane približavanja ili komunikacije sa oštećenim učiniocima krivičnih dela protiv polne slobode nije uvažena poslednjim izmenama Krivičnog zakonika.

U pogledu usaglašavanja sa članom 45, stavom 2 Konvencije važno je napomenuti da se u ovom delu pored mera nadzora navodi i mogućnost izricanja mera kojima se učiniocima ukida ili ograničava pravo na roditeljstvo ukoliko se princip najboljeg interesa za dete (što može da obuhvati i bezbednost žrtve) ne može garantovati ni na koji drugi način. U slučajevima nasilja između supružnika ili partnera, koje se dešavalo u prisustvu deteta, mora se postaviti pitanje da li je u najboljem interesu deteta da nastavi kontakt sa roditeljem koji je vršio nasilje – to može negativno uticati na dete, ali i predstavljati ozbiljan sigurnosni rizik po žrtvu nasilja, jer često daje razlog učiniocu da stupa u kontakt sa žrtvom. To se može kositi i sa merama zabrane prilaska, pri čemu je važno da ove mere budu usaglašene i da ne poništavaju efekat one druge.³⁰

Osude za krivična dela nasilje u porodici ili iz dela ili iz grupe dela protiv polne slobode, ukoliko su učinjena prema sadašnjem ili bivšem supružniku ili partneru, često se u praksi u porodičnim sporovima ne cene adekvatno pri odlučivanju o starateljstvu i modelu viđanja sa detetom. Usklađivanje sa članom 45, stavom 2 Konvencije u tesnoj je vezi i sa obavezama preuzetim na osnovu člana 31 Konvencije (*Starateljstvo, pravo na posetu i bezbednost*), koji strane ugovornice obavezuje da, prilikom dodele starateljstva i prava na posetu dece, budu uzeti u obzir slučajevi nasilja obuhvaćeni Konvencijom, te da ostvarivanje ovih prava ne ugrožava prava i bezbednost žrtve ili dece.

Iako je reč o kompleksnom problemu garantovanja prava na bezbednost žrtve i uzimanja u obzir roditeljskih prava učinioca, mora se uzeti u obzir da Konvencija ima u vidu upravo situacije u kojima poštovanje modela viđanja predstavlja ozbiljan bezbednosni rizik za žrtvu koja je često prinuđena da se viđa sa učiniocem.³¹ Stoga je veoma važno uskladiti odredbe krivičnog i porodičnog zakonodavstva kada je reč o ovom aspektu. Kako je odlučivanje o roditeljskom pravu u domenu porodičnog zakona, kao rešenje se nameće uvođenje definicije najboljeg interesa maloletnog deteta u porodični zakon, koja bi obuhvatala i faktor zaštite deteta od zlostavljanja ili nasilja i od vršenja nasilja u prisustvu deteta.

27 Ignjatović, T. (ur.) i grupa autorki. *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira RS sa Konvencijom SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici. Osnovna studija*, Beograd: Autonomni ženski centar, 2014. <<https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

28 Mogućnost sprovođenja posebnih mera posle izdržane kazne zatvora (kao što su, između ostalih, obavezno obaveštavanje o promeni prebivališta, boravišta ili radnog mesta, ili o putovanju u inostranstvo) postoji prema Zakonu o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima. *Službeni glasnik RS*, br. 32/2013.

29 Ratković, V. *Analiza usklađenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Policy&Legal advice centre, 2016. <<http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2016/06/Compliance-analysis.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

30 *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 233. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

31 *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. CETS No. 210, par. 176 <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

Uporedna pravna rešenja:

- » **Krivični zakonik Crne Gore**³² u članu 77b predviđa meru bezbednosti udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje, a sud će izreći ovu meru učiniocu krivičnog dela nasilja u porodici ili u porodičnoj zajednici ako postoji opasnost da bi učinilac mogao ponovo izvršiti to krivično delo.
- » **Kazneni zakon Republike Hrvatske**³³ predviđa vrste posebnih obaveza u članu 62, među kojima su zabrana približavanja žrtvi, napuštanje doma na određeno vreme ako je reč o delima porodičnog nasilja, zabrana uznemiravanja ili uhođenja druge osobe. Predviđen je i zaštitni nadzor u članu 64, koji će sud po pravilu izreći uz uslovnu osudu ako je izrekao kaznu zatvora dužu od šest meseci ili ako je reč o okrivljenom mlađem od 25 godina. Posebno su propisane mere bezbednosti („sigurnosne mjere”), i to udaljenje iz zajedničkog kućanstva iz člana 74 (koje se može izreći uz novčanu kaznu ili kaznu zatvora) i zabrana pristupa internetu iz člana 75, za koje je propisano da se vreme provedeno u zatvoru ne uračunava u vreme trajanja mere, kao i zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora iz člana 76.

Otežavajuće okolnosti

Važno je istaći i potrebu usaglašavanja Krivičnog zakonika sa članom 46 Konvencije (*Otežavajuće okolnosti*), kojim se strane obavezuju da, ukoliko već ne predstavljaju elemente krivičnog dela, obezbede da se određene okolnosti mogu uzeti u obzir kao otežavajuće okolnosti u vezi sa krivičnim delima utvrđenim Konvencijom. U vezi sa tim se navode okolnosti, kao što su, između ostalog, da je krivično delo učinjeno nad bivšim ili sadašnjim supružnikom ili partnerom, da je u pitanju ponovljeno krivično delo, da je delo učinjeno nad detetom ili u prisustvu deteta, da ga je učinilo dvoje ili više udruženih lica, da je delo kome je prethodilo ili ga je pratilo ekstremno nasilje, učinjeno sa ozbiljnim posledicama po žrtvu i sl.

U skladu sa odredbama Krivičnog zakonika u određenom broju slučajeva ove okolnosti predstavljaju element kvalifikovanog oblika dela. Tako je okolnost da je delo izvršeno prema maloletnom licu propisana kao element kvalifikovanog oblika osnovnog krivičnog dela, za koji je propisana veća kazna u slučaju krivičnog dela nasilje u porodici ili krivičnog dela silovanje. Kvalifikovanje ove okolnosti izostalo je prilikom propisivanja novih krivičnih dela u izmenama Krivičnog zakonika iz 2016. godine, kao što su krivično delo proganjanje (član 138a), prinudni brak (187a) ili genitalno sakaćenje žena (član 121a), kao i druge okolnosti koje Konvencija navodi kao otežavajuće (na šta je detaljno ukazivano u prethodnim ekspertskim studijama i analizama).

Iako se okolnosti koje navodi Konvencija mogu svrstati u okolnosti koje Krivični zakonik navodi u opštim pravilima o odmeravanju kazne (član 54 i 54a), za određeni broj krivičnih dela celishodno je propisati kvalifikovani oblik dela prema ovim okolnostima, a samim tim i višu zaprečenu kaznu. Takođe je moguće propisati i posebno otežavajuće okolnosti za nasilna krivična dela i dela protiv polne slobode.

Uporedna pravna rešenja:

- » **Kazneni zakon Republike Hrvatske** u članu 116, stavu 3 predviđa i kvalifikovani oblik krivičnog dela sakaćenje ženskih polnih organa ako je delo učinjeno iz mržnje, prema detetu ili bliskoj osobi. Krivično delo nametljivo ponašanje iz člana 140 (koje bi odgovaralo krivičnom delu proganjanje) u stavu 2 ima kvalifikovani oblik ako je učinjeno u odnosu na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili vanbračnog partnera, osobu sa kojom je učinilac bio u intimnoj vezi ili prema detetu.
- » **Krivični zakonik Austrije** u članu 33 propisuje posebno otežavajuće okolnosti za nasilna krivična dela ako su učinjena, između ostalog, prema članovima porodice i/ili bivšim partnerima, ako je učinilac živeo sa žrtvom ili iskoristio poziciju autoriteta, ako su dela učinjena protiv maloletnog lica, na posebno svirep način.

32 Krivični zakonik Crne Gore. *Službeni list RCG*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i *Službeni list CG*, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon i 44/2017). <<http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>> 12. novembar 2017. godine.

33 Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br: 125/11 i 144/12. <<https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kazneni%20zakon-neslu%C5%BEbeni%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni%20tekst.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Zaključna zapažanja

Potvrđivanjem Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Republika Srbija je preuzela obaveze da uskladi svoj pravni okvir sa standardima Konvencije. Obaveza da se preduzmu sve zakonodavne i druge mere kako bi se nasilje nad ženama adekvatno procesuiralo i sankcionisalo podrazumeva usklađivanje krivično-pravnog okvira sa standardima Konvencije, posebno Zakonika o krivičnom postupku. Izmene u oblasti krivičnog materijalnog prava podrazumevaju izmenu definicija postojećih krivičnih dela i dodatno inkriminaciju za sve oblike nasilja prema ženama, koje Konvencija definiše, a koja ne postoje u Krivičnom zakoniku, kao i propisivanje adekvatnih sankcija i mera i otežavajućih okolnosti. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, koji je usvojen u novembru 2016. godine, doneo je značajne, ali nepotpune izmene, što je dovelo do delimičnog usaglašavanja sa odredbama Konvencije.

Stoga ne bi mogao biti prihvaćen zaključak Saveta za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23 u Izveštaju 4/2016, u kom se navodi da je u potpunosti realizovana aktivnost izmene Krivičnog zakonika u skladu sa analizom usklađenosti sa odredbama Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (aktivnost 3.6.1.7).³⁴

Iako su usvajanju ovog zakona prethodile ekspertske studije i analize (na koje je ova Studija prethodno ukazivala), koje su detaljno i obrazloženo ukazivale na ključne nedostatke osnovnih definicija, na potrebu da se uvedu nova krivična dela, propišu adekvatne sankcije, otklone nedoslednosti u načinu iniciranja krivičnog postupka, kao i u propisivanju sankcija i mera, izostali su očekivani rezultati. Na ovaj način neke ključne odredbe krivičnog materijalnog prava ostale su neusklađene sa odredbama Konvencije.

Može se konstatovati da su u Krivični zakonik uvedena nova krivična dela koja predviđa Konvencija članovima 34–40, i to delo proganjanje, prinudno zaključenje braka, sakaćenje ženskog polnog organa i polno uznemiravanje, iako ove definicije nisu u potpunosti usklađene sa zahtevima Konvencije. U grupi krivičnih dela protiv polne slobode ispravljani su nedostaci i povećane, odnosno usaglašene kazne za pojedine oblike krivičnih dela, kao i nedoslednosti prilikom iniciranja krivičnog gonjenja za pojedina dela iz ove grupe.

Iako se ove izmene mogu smatrati značajnim poboljšanjem, i dalje su iz Krivičnog zakonika izostavljene brojne predlagane izmene, koje su izuzetno važne za efikasno procesuiranje i sankcionisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici. To se odnosi prvenstveno na značenje izraza „člana porodice” u vezi sa krivičnim delom nasilje u porodici, iz koga je i dalje neopravdano isključen određen broj lica, što dovodi do toga da je krug zaštićenih lica i dalje uži u odnosu na porodično-pravnu zaštitu, kao i u odnosu na preventivnu zaštitu predviđenu novim Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici. Ključne primedbe koje se odnose na neusklađenost definicije krivičnog dela silovanje i dela obljube sa standardima Konvencije nisu našle mesto u poslednjim izmenama zakona, a izostale su izmene i u oblasti sankcija, mera i otežavajućih okolnosti na koje ukazuju član 45 i član 46 Konvencije.

Imajući u vidu da nasilje nad ženama i nasilje u porodici ugrožava uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, čije efektivno ostvarivanje garantuje Ustav Republike Srbije, kao i obaveze koje je država preuzela ratifikacijom ključnih međunarodnih dokumenata u ovoj oblasti, nesporno je da je poštovanje ovih obaveza unapređenjem zakonodavnog okvira u oblasti krivičnog materijalnog prava od ključnog značaja. Stoga se ispunjenju ovih obaveza mora pristupiti sistematično i celovito. Iako izmene Krivičnog zakonika svakako predstavljaju poboljšanje u odnosu na prethodno stanje, delimično usklađivanje sa odredbama Konvencije ne može se prihvatiti kao ispunjavanje preuzetih obaveza.

³⁴ Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23 – *Izveštaj 4/2016 o sprovođenju akcionog plana za Poglavlje 23*, str. 260. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>> 12. novembar 2017. godine

Stoga je, posebno kada se ima u vidu značaj napretka Republike Srbije u pregovorima sa EU (poglavljja 23 i 24), odnosno napretka u poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, potrebno uložiti dodatne napore kako bi se postigla maksimalna ujednačenost sa preuzetim obavezama iz Konvencije u ovoj oblasti i istovremeno obezbedio ujednačen i usaglašen sistem pravne zaštite u svim oblastima domaćeg regulatornog okvira kada je reč o nasilju nad ženama i nasilju u porodici

Preporuke

Za državne organe

- » Potrebno je usvojiti izmene i dopune Krivičnog zakonika radi potpunog usaglašavanja sa obavezama koje je država preuzela ratifikacijom Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, na koje je ukazano dosadašnjim studijama i analizama.
- » Potrebno je uključiti predstavnice organizacija civilnog društva, koje su specijalizovane za oblast nasilja nad ženama i nasilja u porodici u radnu grupu pri Ministarstvu pravde, koja učestvuje u izradi izmena i dopuna Krivičnog zakonika.
- » Važno je organizovati serije konsultacija sa predstavnicima sudova, javnog tužilaštva, advokature i organizacija civilnog društva koje su specijalizovane za oblast nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kako bi se postigli usaglašeni predlozi za izmene i dopune Krivičnog zakonika.
- » Nužno je godišnje pratiti i analizirati sudske prakse vezane za krivična dela predviđena Konvencijom, sa posebnim akcentom stavljenim na položaj žrtve u sudskom postupku.
- » Nužno je organizovati i pružiti odgovarajuće i dostupne informacije žrtvama svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, uključujući u to i odgovarajuće usluge podrške i osnaživanja žrtava i svedoka takvog nasilja.

Za organizacije civilnog društva

- » Nužno je nastaviti zagovaranje izmena i dopuna Krivičnog zakonika radi potpunog usaglašavanja sa obavezama koje je država preuzela ratifikacijom Konvencije, na koje je ukazano dosadašnjim studijama i analizama.
- » Potrebno je organizovati edukativne seminare za predstavnike svih relevantnih aktera (sudstvo, javno tužilaštvo, policija, advokatura, organ starateljstva) radi podizanja svesti o značaju usaglašavanja krivičnog zakonodavstva sa Konvencijom i efektivne implementacije odredaba Krivičnog zakonika.
- » Važno je izraditi nezavisne godišnje izveštaje praćenjem i analiziranjem sudske prakse vezane za krivična dela predviđena Konvencijom sa posebnim akcentom stavljenim na položaj žrtve u sudskom postupku.
- » Potrebno je razviti kapacitete za informisanje i pružanje specijalizovanih usluga podrške i osnaživanja žrtava svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, posebno imajući u vidu potrebe višestruko marginalizovanih žena žrtava nasilja.

Izvori

Međunarodni dokumenti, zakoni i odluke

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul, 11. maj 2011. godine, CETS No. 210, stupila na snagu 1. avgusta 2014. godine.

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. CETS No. 210. <<https://rm.coe.int/16800d383a>> 12. novembar 2017. godine.

Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. *Službeni glasnik RS*, Međunarodni ugovori, br. 12-13/2013.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016.

Ustav Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima. *Službeni glasnik RS*, br. 32/2013.

Krivični zakonik Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016.

Krivični zakonik Crne Gore. *Službeni list RCG*, br. 70/2003, 13/2004 – ispr. i 47/2006 i *Službeni list CG*, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 – dr. zakon, 40/2013, 56/2013 – ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 – dr. zakon i 44/2017. <<http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html>> 12. novembar 2017. godine.

Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br: 125/11 i 144/12. <<https://pravosudje.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Kazneni%20zakon-neslu%C5%BEbeni%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni%20tekst.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Srbije. Kzz. 52/2012 od 27. juna 2012. godine. <<http://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-522012-povrede-krivi%C4%8Dnog-zakona-nasilje-u-porodici>> 8. decembar 2017. godine.

Analize i izveštaji

Ignjatović, T. (ur.) i grupa autorki. *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira RS sa Konvencijom SE o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici*, Osnovna studija. Beograd: Autonomni ženski centar, 2014. <<https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Autonomni ženski centar. *Predlozi za izmene i dopune Krivičnog zakonika*. <https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-16/Predlozi_AZC_za_izmene_i_dopune_Krivicnog_zakonika.pdf> 12. novembar 2017. godine.

Ratković, V. *Analiza usklađenosti Krivičnog zakonika Republike Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*. Policy&Legal advice centre, 2016. <<http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2016/06/Compliance-analysis.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Policy&Legal advice centre. *Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici: Brošura – Osvrt na standarde i vrednosti Konvencije*, u poglavljima I, II, III i V. 2016. <<http://www.info-evropa.rs/wp-content/uploads/2016/06/Draft-Brochure.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Zaštitnik građana Republike Srbije. *Inicijativa za izmenu Krivičnog zakonika, 21-89/11*, del. br. 20442 od 13. oktobra 2011. godine. <<http://www.ombudsman.rs/index.php/zakonske-i-druge-inicijative/1529-2011-10-14-09-40-39>> 12. novembar 2017. godine.

Ministerium Frauen Gesundheit. *GREVIO First Country Report Austria 2016*, Vienna, 2016. <https://www.bmgf.gv.at/cms/home/attachments/1/1/6/CH1573/CMS1506417636916/grevio_1._staatenbericht_oesterreich_2016.pdf> 12. novembar 2017. godine.

Austrian NGO-Shadow. *Report to GREVIO*. Vienna, September 2016. <http://fileserver.wavenetwork.org/home/Austria_NGOGREVIOSshadowReport_September2016.pdf> 8. decembar 2017. godine

Aleksić, M. (ur.). *PrEUgovor Alarm: Izveštaj o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2017: 30. <<http://www.preugovor.org/lzvestaji/1382/Izvestaj-koalicije-prEUgovor-o-napretku-Srbije-u.shtml>> 12. novembar 2017. godine.

Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23. *Izveštaj 4/2016 o sprovođenju akcionog plana za Poglavlje 23*. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>> 12. novembar 2017. godine.

Projekat finansira
Evropska unija

Izradu ovog predloga praktične politike podržala je Evropska unija svojim programom „Civil Society Facility“ u okviru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA). Za sadržaj ovog izveštaja isključivo je odgovoran izdavač, a stavovi izneti u njemu ne predstavljaju nužno i stavove Evropske unije.